

بررسی تاثیر دینداری درونی اسلامی بر قضاوت حسابرسان

محمد نظری پور

دانشیار، گروه حسابداری، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران (نویسنده مسئول)
E-mail: m.nazaripour@hmu.ac.ir

بابک زکی زاده

کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران
E-mail: zakizadeh.babak@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۵

چکیده

زمینه: دینداری به عنوان یک عامل فرهنگی و روانشناختی بر نگرش و رفتار افراد حرفه‌ای همچون حسابرسان اثرگذار است. در همین راستا پژوهش حاضر تلاش دارد تا تاثیر دینداری درونی اسلامی بر قضاوت حسابرسان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. روش: این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی است. داده‌های پژوهش حاضر از طریق توزیع پرسش‌نامه بین ۲۰۵ حسابرس جمع‌آوری شده است. تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از روش‌های تحلیل واریانس یک‌طرفه، رگرسیون لجستیک ترتیبی و رگرسیون لجستیک باینری انجام شده است.

یافته‌ها: براساس یافته‌های پژوهش حاضر بین قضاوت حسابرسان دارای نمره دینداری درونی اسلامی بالاتر و کمتر تفاوت معناداری وجود دارد. بدین معنی که حسابرسان دارای نمره دینداری درونی اسلامی بیشتر، ضمن برقراری تعامل راحت‌تر با صاحبکاران، به مستندات ارائه شده از سوی آنان اعتماد بیشتری دارند. همچنین در پژوهش حاضر برای سنجش قضاوت حسابرسان سناریویی در خصوص ارزیابی کفایت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول طراحی گردید. طبق نتایج مدل‌های رگرسیونی ترتیبی و باینری از ۱۱ متغیر مطالعه شده تنها سه متغیر (سن، تجربه و نمره دینداری درونی اسلامی) بر مبلغ ذخیره پیشنهادی حسابرسان برای مطالبات مشکوک-الوصول اثرگذار هستند.

نتیجه‌گیری: بنابر یافته‌های پژوهش حاضر اعتقادات و ارزش‌های اسلامی مورد قبول حسابرسان بر قضاوت آنان اثرگذار هستند. لذا پیشنهاد می‌شود نهادهای ناظر و استانداردها دگذار حرفه‌های حسابداری و حسابرسی و همچنین موسسات حسابداری و حسابرسی به این موضوع اهتمام ویژه داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: قضاوت حسابرسان، مستندات صاحبکار، دینداری اسلامی درونی.

۱- مقدمه

شواهد ارائه شده از سوی صاحبکار می‌تواند نقش مهمی در بهبود کیفیت حسابرسی داشته باشد (یینگ و همکاران، ۲۰۲۰). به اعتقاد فولر و کورپرشوگ^۹ (۲۰۱۳) دینداری اسلامی یک سازه چند بعدی بوده و بر این موضوع دلالت دارد که اسلام بر زندگی شخصی، اجتماعی، سیاسی و شغلی مسلمانان اثرگذار است. همچنین از دید ال‌کوایب^{۱۰} (۲۰۰۳) دینداری اسلامی به میزان اعتقاد و پایبندی مسلمانان به آموزه‌های دینی همچون بندگی خداوند متعال و نماز اشاره دارد. از آنجایی که ادبیات روانشناسی اجتماعی و رفتار سازمانی موید دینداری درونی است، لذا در پژوهش حاضر دینداری درونی اسلامی (به‌لحاظ نظری) مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. زیرا این امر بیانگر ارزش‌های درونی و پایداری است که می‌تواند بر قضاوت حرفه‌ای حسابرسان اثرگذار باشد.

هدف دوم مقاله حاضر تقویت ادبیات مرتبط با قضاوت حرفه‌ای حسابرسان است. این کار از طریق بررسی ارتباط بین دینداری درونی اسلامی و قضاوت حرفه‌ای حسابرسان صورت می‌گیرد. قضاوت حرفه‌ای از جمله وظایف اصلی حسابرسان بوده و تقریباً شامل تمامی جنبه‌های حسابرسی صورت‌های مالی می‌گردد (سیمنت و تروتمن^{۱۱}، ۲۰۱۸). به اعتقاد پاتل (۲۰۰۶) حسابرسان جهت اعمال قضاوت‌های حرفه‌ای، به ماهیت، محتوا و موضوعات مرتبط با صورت‌های مالی توجه ویژه‌ای می‌نمایند. برای مثال حسابرسان در اعمال قضاوت‌های حرفه‌ای می‌بایست مواردی همچون تعیین اهمیت، ارزیابی ریسک حسابرسی، ارزیابی منطقی بودن برآوردهای حسابداری، ارزیابی قضاوت‌های مدیریتی، ارزیابی مناسب بودن سیاست‌ها و رویه‌های حسابداری و ارزیابی تداوم فعالیت را مورد توجه قرار دهند (عادل و همکاران، ۲۰۲۱). درحقیقت اعمال قضاوت‌های حرفه‌ای مبتنی بر استانداردهای حسابرسی ضروری است.

برای حداقل‌سازی تبعات احتمالی، حسابرسان ترجیح می‌دهند قضاوت‌های خود را براساس قوانین و معیارهای کمی انجام دهند. این حالت می‌تواند یک جایگزین نامناسب برای قضاوت‌های حرفه‌ای مستدل محسوب شود (IAASB, 2018). برای مثال حسابرسان در ارزیابی میزان ذخیره لحاظ شده برای مطالبات مشکوک‌الوصول از سوی صاحبکار تلاش دارند تا از طریق به-کارگیری معیارهای کمی خاص حتی‌الامکان قضاوت کمتری را انجام دهند (مانند استفاده از نسبت میانگین مطالبات سوخت

دینداری به‌عنوان یک عامل روانشناختی تاثیر بسزائی بر نگرش و رفتار افراد دارد. دینداری شامل دو جزء درونی و بیرونی است. دینداری درونی به‌معنای استفاده از دین بدون توجه به فشارهای اجتماعی و یا بیرونی است. به‌عبارت دیگر، در این نوع دینداری افراد اعتقاد قلبی به دین داشته و پذیرش اجتماعی برایشان مهم نیست. درمقابل دینداری بیرونی به‌معنای استفاده از دین برای کسب مقبولیت و یا پاداش اجتماعی است (چاووشوآغلو و همکاران^۱، ۲۰۲۳). این پژوهش بر دینداری درونی، که به‌طور مکرر اهمیت نظری و تجربی آن در ادبیات روانشناسی اجتماعی و رفتار سازمانی تایید شده است (مزریو-وان-در-دویجن و کاپتین^۲، ۲۰۱۴)، متمرکز است.

به اعتقاد آسترچان و همکاران^۳ (۲۰۲۱)، دینداری درونی به‌عنوان یک متغیر ارزشی بر باورهای اخلاقی، آیین رفتار حرفه-ای و قضاوت شاغلان موثر است. قضاوت حرفه‌ای، اساس و مبنای حرفه حسابرسی بوده که به اعتقاد (عادل^۴، ۲۰۲۱) می‌تواند متأثر از دینداری درونی حسابرسان باشد. هرچند در حرفه حسابرسی پژوهش‌های متعددی همچون مک‌گواپر^۵ (۲۰۱۲)، جها و چن^۶ (۲۰۱۵) و عمر و همکاران (۲۰۱۸) اقدام به مطالعه و بررسی اهمیت دینداری با استفاده از روش کتابخانه‌ای کرده‌اند، اما در زمینه سنجش دینداری حسابرسان (به‌صورت کمی) پژوهش‌های چندانی صورت نگرفته است. لذا یافته‌های این پژوهش می‌تواند باعث توسعه و تقویت ادبیات پژوهش شود.

باتوجه به اهمیت روابط فی‌مابین حسابرس و صاحبکار (یینگ و پاتل^۷، ۲۰۱۶)، اولین هدف پژوهش حاضر بررسی نحوه تاثیرگذاری یک متغیر فرهنگی و اخلاقی مهم (دینداری درونی اسلامی) بر قضاوت حرفه‌ای حسابرسان درخصوص پذیرش شواهد کم اعتبار و تایید نشده صاحبکار می‌باشد. منظور از این نوع شواهد، مستندات داخلی صاحبکار بوده که به تایید یک نهاد بیرونی (مستقل) نرسیده است. قابلیت اتکای شواهد حسابرسی به میزان زیادی متأثر از منبع و ماهیت آن بوده و زمانی معتبر هستند که از یک منبع مستقل به‌دست آمده باشند. براساس نتایج پژوهش گریفث و همکاران^۸ (۲۰۱۵) اتکای بیش از حد حسابرسان به شواهد درون سازمانی صاحبکار یکی از دلایل اصلی ناکامی حسابرسی‌ها می‌باشد. در حرفه حسابرسی، درک اثرات بالقوه عوامل فرهنگی (مانند دینداری درونی اسلامی) بر پذیرش

7. Ying & Patel

8. Griffith et al.

9. Fuller & Kurpershoek

10. Al-Goaib

11. Simnett & Trotman

1. Çavuşoğlu et al.

2. Mazereeuw-van der Duijn & Kaptein

3. Astrachan et al.

4. Adeel

5. McGuire

6. Jha & Chen

هرچند استانداردهای حسابرسی ایران عمدتاً برگرفته از استانداردهای بین‌المللی حسابرسی^۱ (ISAs) می‌باشد؛ اما باین حال مراجع سیاست‌گذار، حرفه حسابداری و دولت به‌طور مداوم متقاضی بهبود کیفیت حسابرسی‌ها هستند (مشایخی و همکاران، ۱۳۹۲). فرهنگ به‌عنوان یک مولفه فرهنگی بر کیفیت حسابرسی اثرگذار است. محیط ایران به‌واسطه مسلمان بودن می‌تواند بستر مناسبی برای بررسی ارتباط بین دینداری اسلامی حسابرسان (به‌عنوان یک مولفه فرهنگی) و قضاوت‌های حرفه‌ای آنان باشد.

پژوهش‌های حسابرسی مبتنی بر دینداری

در حالت کلی، دینداری را می‌توان تجلی ارزش‌ها، نشانه‌های دینی در هر فرد و یا پدیده‌ای تلقی نمود. به‌عبارت دیگر، دینداری یک نظام مبتنی بر اعتقادات (شامل جنبه‌های فردی و اجتماعی) بوده که از طرف پروردگار برای هدایت و تعالی انسان‌ها ارسال شده است. بنابراین دینداری از طریق برقراری پیوند بین عقاید، باورها، نگرش‌ها و رفتارها می‌تواند نوعی احساس جامعیت برای افراد فراهم نماید (گنجوی و نایب زاده، ۱۳۹۳).

دینداری به‌عنوان یک مولفه فرهنگی مهم، قادر به تاثیرگذاری بر تمامی فعالیت‌های بشری همچون حسابداری و حسابرسی می‌باشد. در همین راستا، بررسی نقش دینداری، به‌عنوان یک مولفه فرهنگی، در حرفه‌های حسابداری و حسابرسی می‌تواند از اهمیت بسزائی برخوردار باشد. اسلام به‌عنوان یک دین آسمانی، می‌تواند در فرایند تدوین رویه‌های حسابداری و حسابرسی موثر واقع گردد (پاک مرام و همکاران، ۱۳۹۰).

پژوهش‌های متعددی با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای (آرشیوی) اقدام به بررسی اهمیت دینداری حسابرس و صاحبکار در حوزه‌های مختلفی همچون گزارشات مقبول حسابرسی (عمر و همکاران، ۲۰۱۸) و انطباق گزارشات حسابرسی با استانداردها (بیگ و هوگیمسترا^۲، ۲۰۱۸) نموده‌اند. همچنین نتایج پژوهش‌هایی همچون دیرنگ و همکاران^۳ (۲۰۱۲)، مک‌گوایر و همکاران (۲۰۱۲)، عمر و همکاران (۲۰۱۸) و عادل و همکاران (۲۰۲۱) بیانگر اثرگذاری دینداری اسلامی بر قضاوت حسابداران و حسابرسان آن‌هم با تاکید بر تخلفات گزارشگری مالی بوده است. در اکثر پژوهش‌های حسابرسی، با استفاده از داده‌های آرشیوی مستخرج از مراکز همچون انجمن آرشیو داده‌های دینی^۴، منطقه آماری کلان شهری آمریکا^۵، پایگاه داده‌های

شده به مطالبات چند سال گذشته). بنابراین آنان تمایل کمتری دارند تا از طریق تحلیل روند فروش برای یک بازه زمانی چندساله و یا تجزیه سنی بدهکاران اقدام به اعمال قضاوت‌های حرفه‌ای نمایند.

برای فهم بهتر مسئله، در این پژوهش تلاش شده است تا بین اسلام و فرهنگ اسلامی تمایز صورت گیرد. اسلام دینی است مبتنی بر اعتقادات و اصول اساسی خدشه‌ناپذیر که هدف غایی آن بندگی و رستگاری انسان است. به‌عبارت دیگر اسلام دینی جامع و قانون‌مدار بوده و تبعیت از آن در هر شرایطی برای مسلمانان ضروری است (سلیمانی، ۱۳۹۶). درمقابل فرهنگ اسلامی که مدنظر پژوهش حاضر نیز می‌باشد، بر مبنای اصول اساسی اسلام شکل گرفته و مورد استقبال آحاد یک جامعه مسلمان می‌باشد (عبیوضی، ۱۳۸۶). در این پژوهش برای سنجش دینداری درونی اسلامی حسابرسان دو فرضیه تدوین شده است. زیرا این نوع دینداری بیانگر ارزش‌های عمیقاً ذاتی و پایدار است که مبتنی بر اصول اساسی اسلامی بوده و می‌تواند بر قضاوت حرفه‌ای افراد اثرگذار باشد (احمد و همکاران، ۲۰۱۵).

درکل، پژوهش حاضر تلاش دارد با بررسی قضاوت حرفه‌ای حسابرسان، گام‌هایی را در راستای ارتقاء کیفیت حسابرسی بردارد. برای این منظور از یک پرسشنامه که شامل سناریویی در باره قضاوت حسابرسان در خصوص ذخیره مطالبات مشکوک-الوصول است، استفاده می‌نماید. به‌عبارت دیگر، پژوهش حاضر تلاش دارد تا به سهم خود نقش مهم دینداری درونی اسلامی بر قضاوت حسابرسان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند مورد استفاده نهادی نظارتی و استاندارددگذار، موسسات حسابرسی و محققان قرار گیرد.

ادامه مقاله به‌ترتیب عبارت است از: مبانی نظری و پیشینه پژوهش، روش‌شناسی پژوهش، یافته‌های پژوهش، بحث و نتیجه‌گیری و پیشنهادها.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

براساس آمارهای موجود بیش از ۹۹ درصد جمعیت ایران مسلمان بوده (فتحی، ۱۳۹۵) و طبق قانون اساسی ایران، اسلام دین رسمی کشور است. براساس شواهد موجود در جوامع مسلمان؛ دینداری اسلامی بر جنبه‌های اجتماعی، اخلاقی، شخصی و حرفه‌ای مسلمانان تاثیر بسزائی دارد (عادل و همکاران، ۲۰۲۱).

^۴The Association of Religion Data Archive (ARDA)

^۵The Metropolitan Statistical Areas (MSAs)

^۱ International Standards on Auditing (ISAs)

^۲ Bik & Hooghiemstra

^۳ Dyreng et al.

۲۰۰۵). به اعتقاد مزریو-وان-در-دویجن و کاپتین (۲۰۱۴) دینداری از طریق اثرگذاری بر ارزش‌های انسانی می‌تواند بر رفتار و منش افراد تاثیرگذار باشد. براساس ادبیات علوم اجتماعی و رفتار سازمانی، می‌توان اظهار داشت که هم به لحاظ نظری و هم به لحاظ تجربی شاخص‌های دینداری مبتنی بر ویژگی‌های شخصیتی و فرهنگی می‌توانند برای سنجش قضاوت حرفه‌ای حسابرسان مناسب باشند (شریف و نورزایان^۶، ۲۰۰۷). در واقع محققان روانشناسی اجتماعی و رفتار سازمانی بر مفیدی سازه-های فردی برای مطالعه و بررسی شناخت (از جمله قضاوت و تصمیم‌گیری) اتفاق نظر دارند (ساورین^۷، ۲۰۱۷).

براساس نتایج پژوهش صادقی‌نیا و همکاران (۱۳۹۵) دینداری اسلامی با اعتماد سازمانی دارای رابطه مستقیم و معنادار است. بدین معنی که هرچه دینداری فرد بالاتر باشد، اعتماد سازمانی او نیز افزایش می‌یابد. همچنین بنابر نتایج پژوهش محمدی و هاشمی‌نیا (۱۴۰۱) دینداری اسلامی با مشارکت سیاسی دارای رابطه مستقیم و معنادار است. به عبارت دیگر، هرچه دینداری اسلامی فرد بالاتر باشد مشارکت سیاسی او نیز بالاتر است.

پژوهش حاضر تلاش دارد تا براساس دینداری اسلامی، ارزش‌های ذاتی درونی تاثیرگذار بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان را مورد سنجش و ارزیابی قرار دهد. افراد با دینداری اسلامی بالا دین را جزء لاینفک زندگی خود می‌دانند. برای آنان دین آرمان بوده و لذا آن را وسیله‌ای برای تحقق اهداف شخصی خود نمی‌دانند (باتسون و وینز^۸، ۱۹۸۲). به اعتقاد ویتل و همکاران (۲۰۰۷) دینداری درونی بر قضاوت‌ها و رفتار افراد اثر مداوم و پیوسته دارد. همچنین دینداری درونی منطبق بر ادبیات روانشناسی اجتماعی و رفتار سازمانی می‌باشد (اسنایدر و همکاران^۹، ۲۰۱۱).

مبانی نظری تدوین فرضیه اول (دینداری درونی اسلامی و مستندات تایید نشده صاحبکار)

دین به‌عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، هنجارها و اصول اخلاقی بوده که می‌تواند در جهت‌دهی به فعالیت‌های مختلف بشری از جمله حسابداری و حسابرسی نقش‌آفرین باشد (حسینی اصل و جهانشاد، ۱۳۹۸). از منظر اسلامی، حرفه‌های حسابداری و حسابرسی ضمن اطمینان‌بخشی به ذینفعان مختلف یک بنگاه

تحلیلی حسابرسی^۱ و پایگاه داده‌ای سازمان گالوپ^۲؛ دینداری مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. برای مثال مک‌گواپر و همکاران (۲۰۱۲)، و گول و نگ (۲۰۱۸) دینداری صاحبکاران آمریکایی را برحسب تجزیه و تحلیل سیستم اندازه‌گیری^۳ (MSAs) مورد ارزیابی قرار داده و برای این منظور از نمرات کشوری دینداری مستخرج از اداره مرکزی صاحبکاران استفاده نمودند. [MSAs یک ابزار اندازه‌گیری در حوزه کنترل کیفیت می‌باشد]. به‌علاوه عمر و همکاران (۲۰۱۸) از طریق اندازه‌گیری دینداری صاحبکاران با ابزار MSAs دریافتند که در مقایسه با موسسات حسابرسی با نمرات دینداری پایین، احتمال صدور اظهارنظر مقبول از سوی موسسات حسابرسی با نمرات دینداری بالا بیشتر است. در پژوهش دیگری بیگ و هوگیمسترا (۲۰۱۸) با استفاده از شاخص تجاهل‌گرایی ولز^۴ (۲۰۱۴) اقدام به اندازه-گیری دینداری در سطح ۲۹ کشور نمودند.

بنابر یافته‌های پژوهش خوشبخت و همکاران (۱۴۰۱) دینداری بر تمایل حسابداران به مشارکت در تقلب‌های گزارشگری مالی تاثیر منفی و معنادار و بر اخلاق حرفه‌ای آنان تاثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین دینداری باعث افزایش اخلاق‌مداری حسابداران می‌شود. یافته‌های پژوهش مهدوی و همکاران (۱۴۰۱) نشان می‌دهد دینداری و تعهد حرفه‌ای بر کیفیت حسابرسی تاثیر مثبت و معناداری دارد. طبق نتایج پژوهش بمانی محمدآبادی و رویایی (۱۴۰۱) ایدئولوژی اخلاقی بر قضاوت حرفه‌ای حسابرسان تاثیر معناداری نداشته، اما بر تعهد حرفه‌ای آنان تاثیر معناداری دارد.

پژوهش‌های فوق بیانگر اهمیت دینداری در حسابرسی می‌باشند. با این حال پژوهش‌های مذکور مبتنی بر داده‌های آرشیوی بوده و لذا شامل اندازه‌گیری نمرات دینداری حسابرسان و واکاوی ابعاد مختلف آن که دربرگیرنده معیارهای کلی دینداری است، نمی‌باشند. به‌علاوه این پژوهش‌ها کمتر به مقوله تفکیک دینداری درونی و بیرونی ورود نموده‌اند. بنابراین پژوهش حاضر تلاش دارد به‌طور مشخص بر دینداری درونی متمرکز شود.

دینداری درونی

دینداری یک سازه پیچیده و چند بعدی بوده، به‌طوری‌که پژوهش‌های انجام شده در علوم اجتماعی بیانگر اهمیت تبیین ارزش‌های انسانی و اخلاقی می‌باشد. این ارزش‌ها شامل پیچیدگی‌های نهفته در دینداری نیز هستند (گیر و باومایستر^۵،

⁶. Sharif & Norenzayan

⁷. Sauerwein

⁸. Batson & Venus

⁹. Schneider et al.

¹. The Audit Analytics Database

². The Gallup Organization database

³. Measurement System Analysis (MSAs)

⁴. Welzel's Agnosticism Index

⁵. Geyer & Baumeister

افزایش می‌یابد. بنابراین می‌توان فرضیه اول را به شرح زیر تدوین نمود:

فرضیه ۱: حسابرسان با دینداری درونی اسلامی بالاتر (پایین‌تر) به احتمال زیاد (کم) مستندات ارائه شده از سوی صاحبکار را خواهند پذیرفت.

مبانی نظری تدوین فرضیه دوم (دینداری درونی اسلامی و قضاوت‌های فردی)

در حال حاضر، اصول و رویه‌های مورد استفاده در حرفه‌های حسابداری و حسابرسی مبتنی بر دینداری رایج در جوامع غربی است. در این نوع دینداری، دین به‌عنوان یک عنصر ارزشی و معنوی جایگاه چندانی ندارد. دینداری مورد قبول جوامع غربی بر موضوعاتی همچون حداکثرسازی سود، فردگرایی، نابرابری توزیع درآمد و ثروت استوار بوده که این عوامل به‌نوبه باعث ناپایداری اقتصادی و اجتماعی و تخریب محیط زیست می‌شوند (غلامی جمکرانی و همکاران، ۱۳۹۲). بر این اساس تاکنون به نقش دینداری درونی اسلامی در حرفه‌های حسابداری و حسابرسی کمتر توجه شده است. این در حالی است که از منظر دینی، حسابداری و حسابرسی می‌توانند با بهره‌جستن از باورهای دینی و آرمان‌ها باعث بهبود رفاه اجتماعی و توسعه عدالت و برابری در جامعه گردند (حاحیها و رجب‌دی، ۱۳۹۵).

از دید جنسن^۴ (۲۰۲۱) دینداری بیانگر میزان اعتقاد و پای‌بندی افراد به دین‌شان است. دینداری درونی یک مفهوم اعتقادی بوده که بر رفتار افراد اثرگذار است. دینداری دورنی بیانگر میزان سازگاری درونی یک فرد با ارزش‌ها، اعتقادات و باورهای اسلامی است (کراوس و همکاران، ۲۰۰۵). همچنین دینداری درونی اسلامی به‌عنوان یک الگوی توحیدی اسلامی می‌تواند زمینه پذیرش، یکپارچه‌سازی و به‌کارگیری اصول اساسی اسلامی را فراهم کند (انور و همکاران، ۲۰۲۱). الگوی توحیدی بیانگر برداشت و تفسیر فرد از وحدت و یگانگی خداوند متعال است. الگوی توحیدی از جمله مباحث بحث‌برانگیز اسلامی بوده که برای شناخت آن حداقل پنج رویکرد وجود دارد. گاهی اوقات نتایج حاصل از این رویکردها می‌تواند متضاد و مغایر با یکدیگر باشند (کوربین، ۱۹۹۳). بنابراین الگوی توحیدی بیانگر برداشت و تفسیری شخصی فرد بوده که معمولاً مبنای عملکرد وی نیز قرار می‌گیرد.

به اعتقاد بداوی (۲۰۰۲) دینداری درونی اسلامی از طریق تمرکز بر ارزش‌های درونی فردی باعث توسعه و پیشرفت تمدن

اقتصادی از بابت رعایت شریعت اسلامی از سوی بنگاه‌شان، می‌توانند حس پاسخگویی را در بین مدیران بنگاه‌های اقتصادی (چه در برابر ذینفعان و چه در برابر خداوند متعال) تقویت نمایند (حاحیها و رجب‌دی، ۱۳۹۵).

در پژوهش حاضر دینداری و اعتماد اجتماعی در میان حسابرسان مسلمان ارزیابی می‌شود. برای این منظور رابطه بین نمرات دینداری درونی حسابرسان مسلمان و پذیرش مستندات تایید نشده صاحبکار مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. براساس نتایج پژوهش دانکل و داتون^۱ (۲۰۱۶) بین دینداری و مواردی همچون سطوح بالاتر اعتماد درون گروهی، انسجام گروهی بیشتر، سطوح بالاتر جمع‌گرایی و حمایت از اعضای گروه ارتباط مثبت و معناداری دارد. همچنین طبق نتایج پژوهش وورکایتون^۲ (۲۰۰۷) مسلمانان با دینداری بالاتر از هویت مذهبی و اعتماد درون گروهی بالاتری برخوردار هستند.

درخصوص نقش دینداری در کسب‌وکار، نتایج پژوهش تورکو و مارگیونی^۳ (۲۰۱۸) نشان می‌دهد صادرکنندگان ترکیه-ای به‌راحتی قادر به فروش محصولات خود در کشورهای اسلامی هستند؛ زیرا مصرف‌کنندگان کشورهای اسلامی به‌واسطه اعتقادات دینی به‌راحتی از محصولات ترکیه‌ای استقبال می‌کنند. همچنین طبق یافته‌های پژوهش سوهارتانتو^۴ (۲۰۱۹) دینداری بر وفاداری مشتریان بانک‌های اسلامی اندونزی اثر مثبت و معناداری دارد. به‌طور خلاصه براساس ادبیات علوم اجتماعی و کسب‌وکار، دینداری می‌تواند در درک هرچه بهتر قضاوت‌های حسابرسان براساس مبانی فکری اسلامی موثر واقع گردد.

از آنجایی‌که ایران کشوری اسلامی است، لذا دینداری می‌تواند نقش غالبی در زندگی حرفه‌ای افراد ایفا نماید. بنابراین می‌توان فرض کرد حسابرسان مسلمان که دارای دینداری درونی اسلامی بالاتر هستند، به احتمال زیاد تمایل آنان به پذیرش مستندات صاحبکار بالا خواهد بود؛ زیرا دینداری بالاتر منجر به سطوح بالاتر اعتماد در میان اعضای مذهبی یک گروه می‌شود. فرض مذکور با نتایج پژوهش سوانبرگ و اوهمان^۵ (۲۰۱۴) که نشان می‌دهد حسابرسان صاحبکاران خود را به‌عنوان اعضای گروه خود محسوب می‌کنند، مطابقت دارد. همچنین براساس نتایج پژوهش‌های نولد و رایلی (۲۰۱۳) و یانگ و پاتل (۲۰۱۶) هرچه ویژگی جمع‌گرایی و اعتماد اجتماعی در میان حسابرسان بالا باشد، به همان میزان احتمال پذیرش مستندات ارائه شده از سوی صاحبکاران (تایید نشده از سوی یک مرجع مستقل)

⁴. Suhartanto

⁵. Svanberg & Öhman

⁶. Jensen

¹. Dunkel & Dutton

². Verkuyten

³. Turco & Maggioni

می‌باشد (اسمیت، ۲۰۱۵). با تلاش‌های فراوان صورت گرفته در نهایت ۲۰۵ پرسشنامه قابل استفاده برگشت داده شد، از آنجایی که نرخ برگشت پرسشنامه‌ها ۵۳ درصد بوده و بیشتر از ۵۰ درصد می‌باشد، لذا نرخ مذکور یک نرخ مناسبی محسوب می‌گردد (کوک و همکاران، ۲۰۰۰).

برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه پژوهش حاضر شامل سه بخش زیر است. (۱) اطلاعات جمعیت‌شناختی و متغیرهای کنترلی جمعاً ده سوال. (۲) ارزیابی قضاوت حرفه‌ای سهل/سخت‌گیرانه حساب‌برسان از طریق ارائه یک سناریو فرضی. سناریو مذکور شامل قضاوت/ارزش‌گذاری حساب‌های دریافتنی (ارزیابی کفایت ذخیره گرفته شده برای مطالبات مشکوک‌الوصول) می‌باشد (متغیر وابسته). (۳) پرسش‌های دینداری که بیانگر نمره دینداری درونی اسلامی حساب‌برسان می‌باشد (متغیر مستقل).

از جمله سختی‌های حرفه حسابرسی ارزیابی موضوعاتی همچون کفایت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول بوده که مستلزم قضاوت شخصی حساب‌برسان است. دلیل طراحی چنین سناریویی همخوانی آن با قضاوت مسلمانان در خصوص زکات و خمس (مختص شیعیان) می‌باشد. بدین معنی که مسلمانان در زندگی شخصی خود و در هنگام پرداخت زکات و خمس ملزم به انجام یک‌سری محاسبات و برآوردهایی می‌باشند. بنابراین ارزیابی کفایت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به‌نوعی می‌تواند بیانگر قضاوت حساب‌برسان از منظر اعتقادات و باورهای دینی آنان باشد. مسئله مطرح شده در سناریو گزاره زیر بود. "در فرایند رسیدگی به ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول متوجه شده‌اید که به ادعای مدیر مالی صاحبکار وضعیت مالی دو نفر از بدهکاران شرکت خوب شده و لذا آنها قصد دارند مطالبات سررسید گذشته‌شان را پرداخت کنند. مبلغ مطالبات شرکت از این دو نفر که قبلاً از حساب‌های دریافتنی شرکت حذف و جزو مطالبات سوخت شده منظور گردیده است، مبلغ ۲۰۰ میلیون تومان می‌باشد. طبق اظهارات مدیر مالی شرکت این دو نفر قصد دارند در مرحله اول آن‌هم در چند هفته آتی نصف تعهدات خود (مبلغ ۱۰۰ میلیون تومان) را به شرکت پرداخت کنند. این مبلغ معادل ۷۵ درصد کل ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول سال جاری این شرکت می‌باشد." در ادامه توضیحات فوق سه سوال جهت ارزیابی قضاوت حرفه‌ای حساب‌برسان مطرح گردید.

اسلامی در طول تاریخ بوده است. از دید چاودوری^۱ (۲۰۱۵) دینداری درونی اسلامی نقش موثری در ترویج و توسعه رویه‌های اخلاقی در حوزه تجارت کشورهای اسلامی دارد. همچنین طبق نتایج پژوهش‌های الیاس و همکاران (۲۰۱۱) و احمد و همکاران (۲۰۱۵) دینداری درونی اسلامی بر تصمیمات اخلاقی مصرف‌کنندگان نیز اثرگذار است.

از آنجایی که دینداری درونی اسلامی مبتنی بر برداشت و تفسیر شخصی افراد از ارزش‌های اساسی اسلامی است، لذا به احتمال زیاد می‌تواند بر کم و کیف قضاوت آنان نیز تاثیرگذار باشد. باتوجه به اهمیت الگوی توحیدی و تاکید آن بر برداشت و تفسیر ذهنی و همچنین تمرکز دینداری درونی اسلامی بر ارزش‌های درونی افراد، می‌توان فرض کرد که افراد با دینداری درونی اسلامی بالاتر احتمالاً تمایل بیشتری برای اعمال قضاوت‌های فردی از خود نشان خواهند داد. درمقابل افراد با دینداری درونی اسلامی پایین‌تر، کمتر بر برداشت و تفسیر ذهنی خود که مورد تاکید الگوی توحیدی است، اتکا می‌کنند. بنابراین به احتمال زیاد آنان تمایل کمتری به اعمال قضاوت‌های فردی از خود نشان می‌دهند. بنابراین می‌توان انتظار داشت در مقایسه با افراد دارای دینداری درونی اسلامی پایین‌تر، افراد دارای دینداری درونی اسلامی بالاتر تمایل بیشتری برای اعمال قضاوت‌های فردی از خود نشان خواهند داد. در همین راستا می‌توان فرضیه دوم را به شرح زیر بیان نمود:

فرضیه ۲: حساب‌برسان با دینداری درونی اسلامی بالاتر (پایین‌تر) احتمالاً قضاوت‌های فردی بیشتری (کمتری) را انجام خواهند داد.

روش‌شناسی پژوهش

ابزار پژوهش و متغیرها

از آنجایی که پژوهش حاضر درصدد بررسی اثرات دینداری درونی اسلامی بر قضاوت حساب‌برسان می‌باشد، لذا می‌توان اظهار داشت پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف کاربردی و به‌لحاظ نحوه گردآوری اطلاعات توصیفی-علی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل حساب‌برسان شاغل به فعالیت در موسسات حسابرسی بودند، که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. دوره زمانی پژوهش حاضر تابستان سال ۱۴۰۱ می‌باشد.

به‌واسطه نبود اطلاعات دقیق در خصوص تعداد حساب‌برسان شاغل به فعالیت در موسسات حسابرسی، جامعه آماری پژوهش حاضر بزرگ فرض شد. طبق فرمول کوکران و جدول مورگان تعداد نمونه برای یک جامعه آماری بزرگ برابر با ۳۸۴ مورد

^۱. Choudhury

متغیر مستقل

برای سنجش دینداری حسابرسان از پرسشنامه سراج‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) استفاده شده است. این پرسشنامه با هدف سنجش میزان دینداری فرد مسلمان آن‌هم بر اساس هنجارهای جامعه ایرانی طراحی شده است. سوالات این بخش شامل ۲۰ سوال در مقیاس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای بود. نمره (امتیاز) دینداری درونی اسلامی هر پاسخگو حاصل جمع نمرات وی در ۲۰ سوال پرسیده شده می‌باشد. بنابراین به لحاظ نظری نمره دینداری درونی اسلامی هر پاسخگو بین ۲۰ تا ۱۰۰ خواهد بود. بر این اساس یک نمره کلی برای هر پاسخگو محاسبه شده و در تجزیه و تحلیل‌ها از آن استفاده شده است. آلفای کرونباخ سوالات مذکور ۰/۹ بود که این عدد بیانگر مناسب بودن پایایی سوالات می‌باشد.

متغیر وابسته

پس از جمع‌آوری اطلاعات جمعیت‌شناختی، براساس سناریو طراحی شده؛ از پاسخ‌دهندگان درخواست گردید تا یک سری قضاوت‌های حرفه‌ای در خصوص کفایت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول انجام دهند. متغیر وابسته اصلی، میزان پذیرش مستندات ارائه شده از سوی صاحبکار (تایید نشده از سوی یک مرجع مستقل) می‌باشد. از پاسخ‌دهندگان درخواست گردید تا براساس اطلاعات اضافی ارائه شده از سوی مدیر مالی صاحبکار مبلغ کاهش در ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول را مشخص کنند. دامنه این کاهش از ۰ تا ۱۰۰ میلیون تومان و با فواصل ۲۰ میلیون تومان است. نمره کمتر (بیشتر) توصیه شده برای تعدیل ذخیره بیانگر میزان پذیرش کمتر (بیشتر) مستندات ارائه شده از سوی صاحبکار (تایید نشده از سوی یک مرجع مستقل) است. در پژوهش‌های قبلی همچون نگ و تان (۲۰۰۷)، می‌سیر و اشمیت^۱ (۲۰۱۸)، عادل و همکاران (۲۰۲۱) نیز از این روش برای ارزیابی قضاوت حسابرسان استفاده شده است.

به‌علاوه ترجیحات حسابرسان برای قضاوت سهل/سخت-گیرانه‌تر با استفاده از متغیرهای ترتیبی و دامی اندازه‌گیری شد تا از اعتبار پاسخ‌ها اطمینان لازم حاصل شود. استفاده هم‌زمان از متغیرهای ترتیبی و دامی برای اندازه‌گیری متغیر وابسته امکان آزمون فرضیه‌ها را با استفاده از آزمون‌های پارامتریک و ناپارامتریک فراهم می‌نماید. (۱) ابتدا ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر با استفاده از متغیر ترتیبی اندازه‌گیری شد. به‌طور خاص از پاسخ‌دهندگان درخواست گردید

تا سطح ترجیح خود برای اعمال قضاوت حرفه‌ای در فرایند حسابرسی را در قالب مقیاس ۱ تا ۵ (خیلی کم تا خیلی زیاد) مشخص کنند. این معیار به‌عنوان متغیر وابسته اصلی در تحلیل-های آماری مورد استفاده قرار می‌گیرد. (۲) ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر نیز با استفاده از یک متغیر دامی اندازه‌گیری شد. از حسابرسان درخواست گردید تا اولویت خود برای برآورد ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول را به یکی از دو روش زیر انتخاب کنند. الف) قضاوت براساس روش-های. یعنی تهیه جدول سنی بدهکاران به‌همراه تحلیل بیشتر مبلغ فروش و پرداخت‌های انجام شده آنان (قضاوت سخت‌گیرانه-تر). ب) براساس میانگین درصد مطالبات وصول نشده سنوات گذشته (قضاوت سهل‌گیرانه‌تر). عدد یک برای قضاوت سخت-گیرانه‌تر و عدد دو برای قضاوت سهل‌گیرانه‌تر لحاظ شد.

برای آزمون فرضیه اول از تحلیل واریانس یک طرفه و برای آزمون فرضیه دوم از رگرسیون‌های ترتیبی و باینری استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در این بخش، ابتدا آمار توصیفی برخی از متغیرهای مهم جمعیت‌شناسی مورد اشاره قرار می‌گیرند. طبق جدول فوق ۸۰ درصد پاسخ‌دهندگان مرد و ۲۰ درصد نیز زن بودند. مدرک تحصیلی بیشتر پاسخ‌دهندگان فوق لیسانس (۷۶/۶ درصد) و سن بیشتر آنان نیز بین ۳۰ تا ۴۰ سال (۳۶/۶ درصد) بود. همچنین تجربه کاری بیشتر آنان بین ۵ تا ۱۰ سال (۲۹/۳ درصد) است. براساس نتایج مندرج در جدول فوق، اکثریت پاسخ‌دهندگان (۹۴/۶ درصد) اظهار داشتند که آشنایی کافی با استانداردهای حسابرسی (شامل استانداردهای حسابرسی بین‌المللی) و همچنین تجربه کافی برای قضاوت در خصوص الزامات مرتبط با گرفتن ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول (۹۶/۱ درصد) را دارند. این موارد نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان از دانش و تجربه لازم برای شرکت در پژوهش حاضر برخوردار هستند.

^۱. Messier & Schmidt

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی

متغیر	گزاره	درصد	متغیر	گزاره	درصد
جنسیت	مرد	۸۰	تحصیلات	لیسانس	۱۸/۵
	زن	۲۰		فوق لیسانس	۷۶/۶
تجربه	کمتر از ۵ سال	۱۳/۷		دکتر	۴/۹
	۵ تا ۱۰ سال	۲۹/۳	کمتر از ۳۰ سال	۱۱/۲	
	۱۰ تا ۱۵ سال	۲۵/۸	۳۰ تا ۴۰ سال	۳۶/۶	
	۱۵ تا ۲۰ سال	۱۹/۵	۴۰ تا ۵۰ سال	۳۰/۷	
	بیشتر از ۲۰ سال	۱۱/۷	بیشتر از ۵۰ سال	۲۱/۵	
میزان آشنایی با استانداردهای حسابرسی	کم	۵/۴	تجربه کافی برای قضاوت درخصوص ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول	کم	۳/۹
	نرمال	۵۹/۰		نرمال	۶۲/۴
	زیاد	۳۵/۶		زیاد	۳۳/۷

آزمون فرضیه‌ها:

فرضیه اول: پذیرش مستندات تایید نشده صاحبکار از سوی حسابرس:

طبق فرضیه اول حساب‌برسان با نمرات دینداری درونی اسلامی بالاتر (کمتر) احتمال بیشتر (کمتری) دارد که مستندات تایید نشده صاحبکار را بپذیرند. همانگونه که در بخش روش تحقیق مورد بحث قرار گرفت، حساب‌برسان ملزم به ارائه نظر پیشنهادی در خصوص تعدیل حساب ذخیره مطالبات مشکوک-الوصول براساس اطلاعات ارائه شده از سوی مدیر مالی صاحبکار بودند. براساس اطلاعات ارائه شده در سناریو، حساب‌برسان درخصوص قابلیت وصول مبلغ مطالبات سوخت شده دو نفر از بدهکاران که مدیر مالی صاحبکار ادعا می‌کند در هفته‌های اخیر

قابل وصول هستند، می‌بایست اظهار نظر کنند. برای آزمون فرضیه اول از سوال "در فرایند رسیدگی به حساب ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول، چقدر به شواهد و اظهارات صاحبکار اتکا می‌کنید؟" استفاده شده است. این سوال دارای سه گزینه کم، نرمال و زیاد بود.

برای آزمون این فرضیه از آزمون واریانس یک طرفه و با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ استفاده شده است. خروجی نرم‌افزار به شرح زیر است.

براساس جدول ۲ میانگین و انحراف استاندارد کل به ترتیب ۸۲/۱۲ و ۷/۳۱۹ می‌باشد. همچنین جدول فوق بیانگر فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد، مینیمم و ماکزیمم هر گروه نیز می‌باشد.

جدول ۲. آماره‌های توصیفی به ازای هر گروه

دسته	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
نمره دینداری درونی اسلامی	۳۹	۷۳/۳۳	۳/۷۱۶	۶۴	۷۸
	۸۶	۸۰/۳۵	۳/۶۵۵	۷۱	۸۷
	۸۰	۸۸/۳۰	۶/۰۹۳	۷۵	۹۹
	۲۰۵	۸۲/۱۲	۷/۳۱۹	۶۴	۹۹

جدول ۳. آزمون همگنی واریانس‌ها بر مبنای میانه و میانگین

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	آماره لوین	براساس میانگین	نمره دینداری درونی اسلامی
۰/۰۰۰	۲۰۲	۲	۱۳/۴۸۷	براساس میانه	
۰/۰۰۰	۲۰۲	۲	۱۲/۶۳۶	براساس میانه و درجه آزادی تعدیل شده	
۰/۰۰۰	۱۷۰/۵۷۳	۲	۱۲/۶۳۶	براساس میانگین پیراسته	

جدول ۵ بیانگر مقایسه میانگین گروه‌ها به صورت دو به دو با یکدیگر است. از آنجایی که سطح معناداری تمامی مقایسه‌های دو به دو کمتر از ۰/۰۵ است، لذا تمامی آنها به لحاظ آماری معنادار بوده و با یکدیگر متفاوت می‌باشند. بنابراین براساس نتایج مندرج در جدول فوق فرضیه اول تایید می‌شود. بدین معنی که حسابرسان دارای نمره دینداری درونی اسلامی بیشتر، ضمن برقراری تعامل راحت‌تر با صاحبکاران، به مستندات ارائه شده از سوی آنان اعتماد بیشتری دارند.

یادآوری: میانگین پیراسته بیانگر معدل داده‌ها به استثنای داده‌های پرت است. برای آزمون همگنی واریانس گروه‌ها از آزمون لوین استفاده شده است. از آنجایی که سطح معناداری تمامی شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۵ است، لذا واریانس گروه‌ها با یکدیگر همگن نیستند. در آنالیز واریانس، آماره آزمون دارای توزیع F است. این آماره نسبت تغییرات بین گروه‌ها به درون گروهی را اندازه‌گیری می‌کند. از آنجایی که سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، لذا می‌توان اظهار داشت که نمره دینداری درونی اسلامی پاسخ-دهندگان تقسیم شده به گروه‌های سه‌گانه (کم، نرمال و زیاد) با یکدیگر متفاوت است.

جدول ۴. آزمون واریانس بین گروهی و درون گروهی

سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	واریانس	
۰/۰۰۰	۱۳۹/۳۳۳	۳۱۶۸/۰۹۴	۲	۶۳۳۶/۱۸۹	بین گروه‌ها	نمره دینداری درونی اسلامی
		۲۲/۷۳۸	۲۰۲	۴۵۹۳/۰۰۲	درون گروه‌ها	
			۲۰۴	۱۰۹۲۹/۱۹۰	کل	

جدول ۵. آزمون مقایسه دو به دو گروه‌ها با یکدیگر

متغیر وابسته: نمره دینداری درونی اسلامی				
گروه (I)	گروه (J)	اختلاف میانگین (I-J)	انحراف معیار	سطح معناداری
کم	نرمال	-۷/۰۱۶*	۰/۹۲۱	۰/۰۰۰
	زیاد	-۱۴/۹۶۷*	۰/۹۳۱	۰/۰۰۰
نرمال	کم	۷/۰۱۶*	۰/۹۲۱	۰/۰۰۰
	زیاد	-۷/۹۵۱*	۰/۷۴۱	۰/۰۰۰
زیاد	کم	۱۴/۹۶۷*	۰/۹۳۱	۰/۰۰۰
	نرمال	۷/۹۵۱*	۰/۷۴۱	۰/۰۰۰

* اختلاف میانگین در سطح ۵ درصد معنادار است.

اسلامی و ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت سهل/سخت-گیرانه‌تر بود. مدل رگرسیون مربوطه به شرح زیر است:

$$Judgment\ preference = \alpha + \beta_1IW + \gamma Controls + e$$

در معادله فوق ترجیح قضاوت حسابرسان یک متغیر ترتیبی بوده و شامل پنج گزینه (۰ تا ۲۰، ۲۰ تا ۴۰، ۴۰ تا ۶۰، ۶۰ تا ۸۰ و ۸۰ تا ۱۰۰) می‌باشد. این معادله قصد دارد ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر را مورد سنجش قرار دهد. نمرات بالاتر (پایین‌تر) بیانگر ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر است. α بیانگر مقدار ثابت بوده و β نمره دینداری درونی اسلامی حسابرسان بوده که حداقل و حداکثر مقدار آن به ترتیب ۲۰ و ۱۰۰ است. زیرا نمره دینداری درونی

فرضیه دوم: دینداری درونی اسلامی و ترجیح حسابرسان به اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر

فرضیه دوم پیش‌بینی می‌کند که حسابرسان با نمره دینداری درونی اسلامی بالاتر (پایین‌تر) ترجیح می‌دهند قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تری انجام دهند. در این پژوهش از دو متغیر ترتیبی و دامی برای ارزیابی ترجیح حسابرسان در اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر استفاده شده است. ابتدا مبلغ پیشنهادی حسابرسان برای اصلاح ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول در قالب متغیر ترتیبی مورد آزمون قرار گرفت. برای انجام این آزمون از رگرسیون لجستیک ترتیبی و نرم‌افزار مینی‌تب نسخه ۱۶ استفاده شده است. هدف این آزمون بررسی ارتباط بین دینداری درونی

می‌کنند. در نهایت، افزایش یک نمره در دینداری درونی اسلامی حساب‌برسان، باعث می‌شود که آنان با احتمال $1/16$ برابر $(1/16 = 0.0625)$ مبلغ کمتری را برای ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول پیشنهاد کنند. براساس این ضرایب می‌توان اظهار داشت با افزایش سن، تجربه و نمره دینداری درونی اسلامی، حساب‌برسان تعامل بیشتری را با صاحبکاران برقرار نموده و لذا راحت‌تر مستندات آنان را می‌پذیرند.

با توجه به اینکه سطح معناداری کمتر از 0.05 است، لذا می‌توان اظهار داشت حداقل شیب (ضریب) یک خط با شیب بقیه خطها متفاوت است. به تعداد متغیرهای مستقل (۱۱ مورد) شیب (ضریب) وجود دارد. بنابراین در این پژوهش ضریب سه متغیر مستقل معنادار شده است.

براساس نتایج مندرج در جدول ۹، براساس روش دی‌ویسن مدل برازش شده از نیکویی لازم برخوردار است. زیرا سطح معناداری آن از 0.05 بیشتر است.

جدول ۱۰ بیانگر ارتباط بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش‌بینی شده می‌باشد. ستون جفت شامل سه گروه هماهنگ، ناهماهنگ و جفت‌های دارای احتمال تجمعی برابر می‌باشد. جفت بیانگر رتبه واقعی و مشاهده شده کمیّت پاسخ و عدد پیش‌بینی شده برای آن یک جفت می‌باشد. ستون تعداد نشان می‌دهد در این پژوهش 13603 جفت هماهنگ وجود دارد. به عبارت دیگر $82/8$ درصد جفت‌ها با یکدیگر هماهنگ هستند. در $17/0$ درصد موارد جفت‌ها هماهنگ نیستند. در $0/2$ درصد موارد نیز جفت‌ها دارای احتمال تجمعی برابر هستند (یعنی نه هماهنگ و نه ناهماهنگ هستند). ستون معیارهای خلاصه شده بیانگر همبستگی بین مشاهدات و پیش‌بینی‌ها می‌باشد. هرچه این ضریب بالاتر باشد همبستگی نیز بالا خواهد بود. در اینجا از سه معیار برای محاسبه ضریب همبستگی استفاده شده است. برای مثال طبق معیار کندال تانو ضریب همبستگی $0/52$ است. همچنین در پژوهش حاضر برای آزمون رابطه بین نمره دینداری درونی اسلامی و ترجیح حساب‌برسان برای اعمال قضاوت سهل‌سخت‌گیرانه‌تر از متغیر دامی استفاده شده است. این متغیر شامل دو حالت استفاده از روش‌های تحلیلی و روش میانگین ۵ سال گذشته می‌باشد. مدل رگرسیون لجستیک این حالت به شرح زیر است.

$$\text{Judgment preference dummy} = \alpha + \beta_1 IW + \gamma \text{Controls} + e,$$

حساب‌برسان براساس ۲۰ سوال در مقیاس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای سنجیده شده است. نمرات بالاتر بیانگر پای‌بندی بیشتر به دینداری درونی اسلامی است و بالعکس. ۲ ضرایب متغیرهای کنترلی است. خروجی نرم‌افزار مینی‌تب برای رگرسیون لجستیک رگرسیون به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۶. اطلاعات مربوط به متغیر وابسته

متغیر	ارزش	تعداد
نمره دینداری درونی اسلامی	(۱) ۰ - ۲۰	۴۵
	(۲) ۲۰ - ۴۰	۵۰
	(۳) ۴۰ - ۶۰	۵۶
	(۴) ۶۰ - ۸۰	۳۲
	(۵) ۸۰ - ۱۰۰	۲۲
جمع	-	۲۰۵

براساس اطلاعات مندرج در جدول فوق، ۴۵ نفر دامنه ۰ تا ۲۰ میلیون تومان، ۴۹ نفر دامنه ۲۰ تا ۴۰ میلیون تومان، ۵۳ نفر دامنه ۴۰ تا ۶۰ میلیون تومان، ۳۳ نفر دامنه ۶۰ تا ۸۰ میلیون تومان و ۲۳ نفر دامنه ۸۰ تا ۱۰۰ میلیون تومان را به عنوان تعدیل در ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول پیشنهاد نموده‌اند. براساس نتایج مندرج در جدول فوق، از ۱۱ متغیر مستقل (جنسیت، سن، تحصیلات، تجربه حسابرسی، جایگاه شغلی، رتبه موسسه حسابرسی، آشنایی با استانداردهای حسابرسی، آشنایی با رویه‌های گرفتن ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول، آشنایی با ریسک‌های مرتبط با مطالبات مشکوک‌الوصول، ضرورت گرفتن ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول و نمره دینداری درونی اسلامی) ۳ متغیر (سن، تجربه و نمره دینداری درونی اسلامی) بر مبلغ ذخیره پیشنهادی حساب‌برسان برای مطالبات مشکوک‌الوصول اثرگذار هستند. از آنجایی که ضریب هر سه متغیر منفی است، لذا با افزایش هر کدام از متغیرها احتمال پیشنهاد مبلغ کمتر برای ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول کاهش می‌یابد. برای تفسیر آن از ستون شانس بخت^۱ باید استفاده شود. باتوجه به اینکه این مقادیر برای سه متغیر فوق کمتر از عدد یک است، لذا برای تفسیر باید معکوس آنها محاسبه شود. بدین معنی که به ازای افزایش یک رده سنی، حساب‌برسان با احتمال $2/33$ برابر $(2/33 = 0.0606)$ مبلغ کمتری برای ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول پیشنهاد می‌کنند. همچنین به ازای افزایش یک طبقه‌ای تجربه حساب‌برسان، آنان با احتمال $1/79$ برابر $(1/79 = 0.0127)$ مبلغ کمتری را برای ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول پیشنهاد

^۱. Odds Ratio

جدول ۷. جدول رگرسیون لجستیک ترتیبی

متغیر پیش‌بینی کننده	ضریب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معناداری	نسبت بخت	فاصله اطمینان در سطح ۹۵٪	
						پایین	بالا
مقدار ثابت (۱)	۱۳/۴۷۶	۲/۱۹۷	۶/۱۳	۰/۰۰۰	-	-	
مقدار ثابت (۲)	۱۵/۴۱۲	۲/۲۵۰	۶/۸۵	۰/۰۰۰	-	-	
مقدار ثابت (۳)	۱۷/۲۹۲	۲/۳۱۶	۷/۴۷	۰/۰۰۰	-	-	
مقدار ثابت (۴)	۱۹/۰۱۸	۲/۳۸۲	۷/۹۸	۰/۰۰۰	-	-	
جنسیت	-۰/۰۹۶	۰/۳۴۸	-۰/۲۸۰	۰/۷۸۳	۰/۹۱	۱/۸۰	
سن	-۰/۸۳۶	۰/۲۱۰	-۳/۹۹	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۰/۶۵	
تحصیلات	۰/۰۲۳	۰/۲۹۷	۰/۰۸	۰/۹۳۹	۰/۹۸	۱/۷۵	
تجربه	-۰/۵۷۸	۰/۱۵۰	-۴/۸۵	۰/۰۰۰	۰/۵۶	۰/۷۵	
جایگاه شغلی	۰/۰۱۸	۰/۱۰۱	۰/۱۸	۰/۸۵۸	۱/۰۲	۱/۲۴	
رتبه موسسه حسابرسی	-۰/۲۱۰	۰/۱۵۵	-۱/۳۶	۰/۱۷۵	۰/۸۱	۱/۱۰	
استانداردهای حسابرسی	-۰/۳۱۸	۰/۷۰۰	-۰/۴۵	۰/۶۴۹	۰/۷۳	۲/۸۷	
رویه‌های گرفتن ذ م م	۰/۸۹۹	۰/۷۶۳	۱/۱۸	۰/۲۳۹	۲/۴۶	۱۰/۹۶	
ریسک‌های مرتبط با ذ م م	۰/۲۰۰	۰/۶۱۷	۰/۳۲	۰/۷۴۶	۱/۲۲	۴/۱۰	
ضرورت گرفتن ذ م م	-۰/۳۰۱	۰/۶۰۶	-۰/۵۰	۰/۶۲۰	۰/۷۴	۲/۴۳	
نمره دینداری درونی اسلامی	-۰/۱۴۹	۰/۰۲۸	-۵/۳۹	۰/۰۰۰	۰/۸۶	۰/۹۱	

جدول ۸. آزمون برابری ضرایب همه شیب‌ها برابر با صفر

درجه آزادی (DF)	ضریب (G)	سطح معناداری (p-value)
۱۱	۱۶۰/۱۵	۰/۰۰۰

جدول ۹. جدول نیکویی برازش

روش	کای اسکور	درجه آزادی	سطح معناداری
Pearson	۸۶۶/۰۴۲	۷۸۹	۰/۰۲۸
Deviance	۴۷۱/۵۱۲	۷۸۹	۱/۰۰۰

جدول ۱۰. آماره‌های تلخیص میزان وابستگی متغیرها (معیار پیوند)

جفت (Pairs)	تعداد	%	شاخص‌های خلاصه	ارزش (value)
سازگار (Concordant)	۱۳۶۰۳	۸۲/۸	Somer's D	۰/۶۶
ناسازگار (Discordant)	۲۷۸۸	۱۷/۰	Goodman-kruskal Gamma	۰/۶۶
روابط (Ties)	۳۷	۰/۲۰	Kendal's Tau-a	۰/۵۲
کل (Total)	۱۶۴۲۸	۱۰۰	-	-

طبق جدول ۱۱ مقدار آماره کای اسکور برابر ۸۳/۰۵۸ و درجه آزادی برابر با ۱۱ می‌باشد. از آنجایی که در پژوهش حاضر سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، لذا فرض صفر رد شده و نتیجه گرفته می‌شود که با ورود متغیرهای مستقل پیش‌گویی مدل بهبود می‌یابد.

برای آزمون این حالت از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. خروجی این نرم‌افزار شامل بلوک صفر و یک است، که در پژوهش حاضر جداول مربوط به بلوک صفر گزارش نمی‌شوند. زیرا این جداول فقط بیانگر ضریب ثابت (عرض از مبدا) بوده و شامل متغیرهای مستقل نیستند. بنابراین فقط برخی از جداول مهم بلوک یک گزارش می‌شوند.

جدول ۱۱. جدول آزمون ضرایب کلی مدل

سطح معناداری	درجه آزادی	کای اسکوئر	Step	گام ۱
۰/۰۰۰	۱۱	۸۳/۰۵۸	Step	
۰/۰۰۰	۱۱	۸۳/۰۵۸	Block	
۰/۰۰۰	۱۱	۸۳/۰۵۸	Model	

ضریب تعیین (R^2) بین ۰/۳۳۳ و ۰/۴۴۵ قرار دارد. هرچه این مقدار به عدد یک نزدیکتر باشد برازش مدل در وضعیت خوبی قرار دارد.

در ارتباط با جدول فوق ۴ اصطلاح وجود دارد که باید تبیین شوند. این چهار اصطلاح عبارتند از:

حساسیت پیش‌گویی^۴: یعنی رخداد پیشامد که به‌صورت صحیح پیش‌بینی شده است. برای پژوهش حاضر این مقدار برابر است با ۷۶/۸ درصد ($112 \div 86$).

مشخص‌سازی^۵: یعنی عدم رخداد پیشامد که به‌صورت صحیح پیش‌بینی شده است. برای پژوهش حاضر این مقدار برابر است با ۷۲/۰ درصد ($93 \div 67$).

مثبت نادرست^۴: یعنی پیش‌بینی نادرست رخدادی که به‌وقوع پیوسته است. برای پژوهش حاضر این مقدار برابر است با ۲۳/۰ درصد ($26 \div 112$).

منفی نادرست^۵: یعنی پیش‌بینی نادرست رخدادی که اتفاق نیفتاده است. برای پژوهش حاضر این مقدار برابر است با ۲۸/۰ درصد ($93 \div 26$).

درکل، در ۷۴/۶ درصد موارد مدل قادر به پیش‌بینی درست پیشامدها می‌باشد.

جدول ۱۲. جدول خلاصه مدل

گام	لگاریتم لاکلی-هود	ضریب تعیین کاکس و اسنل	ضریب تعیین نگل کرکه
۱	۱۹۹/۳۶۹*	۰/۳۳۳	۰/۴۴۵

* برآوردها در مرتبه ۵ خاتمه یافت؛ زیرا برآوردهای پارامتر به کمتر از ۰/۰۰۱ رسید.

جدول فوق آماره‌های برازندگی مدل لجستیک را نشان می‌دهد. ستون دوم بیانگر منهای دو لگاریتم لاکلی‌هود^۱ می‌باشد. این شاخص مبین برازندگی مدل لجستیک بر اساس لاکلی‌هود است. لاکلی‌هود به معنای احتمال نتایج مشاهده شده بر اساس ضرایب رگرسیون متغیرهای مستقل می‌باشد. طبق جدول فوق دامنه

جدول ۱۳. جدول طبقه‌بندی

پیش‌بینی شده				مشاهده شده		
%	جمع	استفاده از روش میانگین	استفاده از روشهای تحلیلی	استفاده از روشهای تحلیلی	استفاده از روش میانگین	گام ۱ روشهای گرفتن ذخیره مطالبات مشکوک الوصول
۷۶/۸	۱۱۲	۲۶	۸۶	استفاده از روشهای تحلیلی		
۷۲/۰	۹۳	۶۷	۲۶	استفاده از روش میانگین		
-	۲۰۵	۹۳	۱۱۲	جمع		
۷۴/۶	-	۰/۲۸	۰/۲۳	%		

جدول ۱۴. جدول ضرایب رگرسیونی لجستیک باینری

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره والد	درجه آزادی	سطح معناداری	نسبت بخت (Exp B)
جنسیت	۰/۳۴۱	۰/۴۵۰	۰/۵۸۷	۱	۰/۴۴۴	۱/۴۰۶
سن	-۰/۶۴۱	۰/۲۶۵	۵/۸۲۸	۱	۰/۰۱۶	۰/۵۲۷
تحصیلات	۰/۰۴۵	۰/۳۹۶	۰/۰۱۳	۱	۰/۹۱۰	۱/۰۴۶
تجربه	-۰/۴۲۹	۰/۱۹۹	۴/۶۲۶	۱	۰/۰۳۱	۰/۶۵۱
جایگاه شغلی	-۰/۰۲۹	۰/۱۲۹	۰/۰۵۱	۱	۰/۸۲۱	۰/۹۷۱
رتبه موسسه حسابرسی	۰/۲۰۳	۰/۲۰۳	۰/۹۹۸	۱	۰/۳۱۸	۱/۲۲۵
استانداردهای حسابرسی	۰/۳۲۱	۰/۹۱۳	۰/۱۲۴	۱	۰/۷۲۵	۱/۳۷۹

۴. False Positive
۵. False Negative

۱. -2 Log likelihood
۲. Sensitivity
۳. Specificity

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره والد	درجه آزادی	سطح معناداری	نسبت بخت (Exp B)
رویه‌های گرفتن ذم م	۰/۲۸۸	۰/۹۸۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۷۶۹	۱/۳۳۳
ریسک‌های مرتبط با ذم م	-۱/۰۷۷	۰/۹۵۴	۱/۲۷۵	۱	۰/۲۵۹	۰/۳۴۱
ضرورت گرفتن ذم م	۰/۹۸۵	۰/۸۸۲	۱/۲۴۵	۱	۰/۲۶۵	۲/۶۷۷
نمره دینداری درونی اسلامی	-۰/۱۲۲	۰/۰۳۶	۱۱/۱۶۴	۱	۰/۰۰۱	۰/۸۸۵
مقدار ثابت	۱۰/۵۲۶	۲/۸۸۵	۱۳/۳۱۴	-	۰/۰۰۰	۳۷۲۷۳

صاحبکار اعتماد بیشتری داشته باشند. لذا آنان راحت‌تر مستندات تایید نشده صاحبکار را می‌پذیرند.

نتیجه‌گیری

امروزه هیات تدوین استانداردهای حسابرسی، محققان و حسابرسان شاغل؛ به نقش مولفه‌های فرهنگی در توسعه و پیشرفت حرفه حسابرسی اذعان دارند. براساس یافته‌های پژوهش‌هایی همچون نولدر و رایلی (۲۰۱۳) و بیگ و هوگیمسترا (۲۰۱۸) و عادل و همکاران (۲۰۲۱) فرهنگ بر قضاوت حسابرسان اثرگذار است. همچنین محققانی همچون گول و نگ (۲۰۱۸)، لونتیس و همکاران (۲۰۱۸) و عمر و همکاران (۲۰۱۸) به‌طور خاص اقدام به بررسی دینداری حسابرسان و صاحبکاران نموده و شواهد مفیدی را نیز در این زمینه ارائه نموده‌اند. در همین راستا پژوهش حاضر تلاش نموده است تا اثرات یک متغیر فرهنگی (دینداری درونی اسلامی) بر قضاوت حسابرسان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. مبانی نظری پژوهش حاضر برگرفته از پژوهش‌های کراوس و همکاران (۲۰۰۵) و عادل و همکاران (۲۰۲۱) است. همچنین براساس مبانی نظری و شواهد تجربی علمی همچون روانشناسی اجتماعی و رفتار سازمانی، دینداری درونی اثر قابل توجهی بر رفتار افراد دارند. براین اساس در پژوهش حاضر دو جنبه از قضاوت حسابرسان یعنی پذیرش مستندات تایید نشده صاحبکار و اعمال قضاوت‌های سهل/سخت‌گیرانه مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.

بنابر یافته‌های این پژوهش دینداری درونی اسلامی بر نحوه قضاوت حسابرسان اثرگذار است. به اعتقاد تروتمن و همکاران (۲۰۱۵) درک نحوه قضاوت حسابرسان مهم است؛ زیرا حسابرسی یک فرایند مبتنی بر قضاوت بوده و بیانگر کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشات مالی می‌باشد. تمایل حسابرسان به اعمال قضاوت‌های سخت‌گیرانه‌تر می‌تواند چالش‌هایی را برای حرفه حسابرسی ایجاد کند، زیرا این حالت نیازمند وقت و هزینه بیشتر جهت اعمال استانداردهای حسابرسی است. یافته‌های

این جدول بیانگر نحوه اثرگذاری متغیرهای مستقل بر ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت سهل/سخت‌گیرانه‌تر است. بنابر نتایج مندرج در جدول فوق از ۱۱ متغیر مستقل، تنها اثرات ۳ متغیر معنادار می‌باشد. برای تفسیر نتایج از مقدار $Exp(B)$ استفاده می‌شود. از آنجایی که این مقدار برای سه متغیر تایید شده کمتر از عدد یک است، لذا ابتدا عدد یک را به آن تقسیم نموده و سپس تفسیر مربوطه انجام می‌شود. بدین معنی که برای متغیر سن؛ هر حسابرسی که سن وی یک رده افزایش می‌یابد، تمایل او به استفاده از روش‌های تحلیلی (مانند تهیه جدول سنی) $1/9$ برابر کاهش می‌یابد ($1/527=1/9 \div 0$). همچنین با افزایش تجربه حسابرس، تمایل او به استفاده از روش‌های تحلیلی (مانند تهیه جدول سنی) $1/5$ برابر کاهش می‌یابد ($1/5=1/5 \div 0$). در نهایت با افزایش یک نمره در نمره دینداری درونی اسلامی، تمایل حسابرسان به استفاده از روش‌های تحلیلی (مانند تهیه جدول سنی) $1/13$ برابر کاهش می‌یابد ($1/13=1/13 \div 0$). با توجه به این نتایج می‌توان اظهار داشت که با افزایش سن، تجربه و نمره دینداری درونی، حسابرسان تعامل بیشتری با صاحبکاران داشته و کمتر سراغ روش‌های تحلیلی (سخت‌گیری بیشتر) می‌روند.

درکل، پژوهش‌هایی که رابطه بین اعتماد حسابرسان به قضاوت‌های خود و کیفیت این قضاوت‌ها را بررسی می‌کنند، به‌طور بالقوه مویب این یافته هستند. همانند سایر پژوهش‌ها، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد اعتماد حسابرسان به قضاوت‌هایشان با دقت قضاوت‌های آنان رابطه منفی دارد. به‌طور خاص، نتایج پژوهش اوهوسو و وایک‌گنانت^۱ (۲۰۰۹) نشان می‌دهد اعتماد بیش از حد منجر به رفتار پرخطر و پذیرش مستندات حسابرسی ناکافی می‌شود.

نتایج پژوهش حاضر به‌طور بالقوه نشان می‌دهد حسابرسانی که ترجیح می‌دهند قضاوت‌های سهل‌گیرانه‌تری را انجام دهند، ممکن است به کفایت و شایستگی مستندات ارائه شده از سوی

¹. Owroso and Weickgenannt

حسابرسی و رعایت استانداردهای حسابرسی استفاده نموده‌اند. اما در پژوهش حاضر از داده‌های کمی قابل آزمون استفاده شده است. همچنین در راستای ادبیات علوم اجتماعی، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد شاخص‌های دینداری درونی فردی می‌توانند در درک هرچه بهتر روابط پیچیده بین دینداری درونی و قضاوت حسابرسان مفید و موثر واقع گردند.

محدودیت‌های پژوهش حاضر عبارتند از (۱) در پژوهش حاضر از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده است، هرچند به اعتقاد پیچر و سالمون (۲۰۰۱) در پژوهش‌های حسابرسی به‌ندرت می‌توان از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی دقیق استفاده نمود. اما با این حال پیشنهاد می‌شود در تعمیم نتایج این پژوهش احتیاط‌های لازم صورت گیرد. (۲) پژوهش حاضر فقط بعد درونی دینداری اسلامی را مورد مطالعه و بررسی قرار داده است. این در حالی است که دین شامل ابعاد دیگری نیز بوده و لذا پژوهش‌های آتی می‌توانند از طریق بررسی اثرات سایر ابعاد مختلف دینداری بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان، اقدام به ارائه تصویر جامع‌تر در این خصوص نمایند. همچنین یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد بین اعتقادات اسلامی و فرایند اجرا شکاف وجود دارد. همانند یافته‌های پژوهش کراوس و همکاران (۲۰۰۵) و عادل و همکاران (۲۰۲۱) این امر بیانگر این نکته است که بین دینداری درونی اسلامی اظهار شده و رویه‌های دینداری ادراک شده تفاوت بارزی وجود دارد. بنابراین پژوهش‌های آتی از طریق بررسی ابعاد درونی و بیرونی دینداری، ضمن ارائه تصویر جامع‌تر از شکاف بالقوه موجود بین اعتقادات و فرایند اجرا، می‌توانند اثرات این شکاف بر قضاوت حسابرسان را نیز به‌نحو مناسبی نمایان سازند.

به‌علاوه طبق یافته‌های پژوهش حاضر هرچه دینداری درونی اسلامی حسابرسان افزایش می‌یابد، ترجیح آنان برای اعمال قضاوت سهل‌گیرانه‌تر و پذیرش مستندات تایید نشده صاحبکار افزایش می‌یابد. این مورد به‌طور بالقوه می‌تواند بر کیفیت حسابرسی تاثیر منفی داشته باشد. در پژوهش حاضر دلایل احتمالی این رابطه بررسی نشده است. لذا پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی دلایل احتمالی این موضوع از جمله متغیرهای تعدیلی اثرگذار بر این رابطه را مورد مطالعه و بررسی قرار دهند. به‌علاوه پژوهش حاضر بر قضاوت حسابرسان متمرکز بوده و لذا بر کیفیت آن که یک موضوع مجزا، پیچیده و چندبعدی است، توجه چندانی نداشته است. لذا پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی نحوه اثرگذاری دینداری درونی اسلامی بر ابعاد مختلف کیفیت قضاوت حسابرسان (برای مثال پذیرش مستندات صاحبکاران) و

پژوهش حاضر نشان می‌دهد برنامه‌های آموزشی و توانایی برقراری تعاملات سازنده با صاحبکاران می‌توانند نقش بسزایی در اعمال قضاوت حسابرسان ایفا نمایند.

به‌علاوه، حسابرسان با نمره دینداری درونی اسلامی بیشتر تمایل بیشتری به پذیرش مستندات تایید نشده صاحبکار دارند. این مورد نیازمند تامل بیشتری است، زیرا نشان می‌دهد در مقایسه با حسابرسان دارای دارای نمره دینداری درونی کمتر، حسابرسان دارای نمره دینداری درونی بیشتر تمایل به قضاوت سهل‌گیرانه‌تری دارند. زیرا این قبیل حسابرسان مشکل چندانی با پذیرش شواهد کم اعتبار و تایید نشده صاحبکار ندارند. این عامل می‌تواند باعث کاهش کیفیت و ناکامی‌های احتمالی حسابرسی شود (گریفت و همکاران، ۲۰۱۵).

پژوهش حاضر می‌تواند دارای کاربردهای زیر باشد: (۱) نتایج پژوهش حاضر بیانگر اثرگذاری مولفه‌های فرهنگی بر قضاوت حسابرسان است. بدین معنی که یافته‌های پژوهش حاضر بینش بیشتری را در خصوص اهمیت کیفیت حسابرسی ارائه می‌کند. به‌عبارت دیگر، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد فرهنگ بر قضاوت حسابداران و حسابرسان تاثیر مستقیمی دارد (IFAC, 2014). (۲) بنابر یافته‌های پژوهش حاضر ارزش‌ها و اعتقادات دینی و اسلامی بر قضاوت افراد حرفه‌ای همچون حسابرسان اثرگذار هستند. لذا پیشنهاد می‌شود نهادهای استاندارددگذار حرفه‌های حسابداری و حسابرسی و همچنین موسسات حسابداری و حسابرسی به این موضوع اهتمام لازم را داشته باشند.

با توجه به حاکمیت قوانین اسلامی در کشور، یافته‌های پژوهش حاضر بینش بیشتری را در خصوص ضرورت رعایت شریعت اسلامی در فرایند تدوین استانداردهای حسابرسی ارائه می‌نماید. برای تحقق این هدف پیشنهاد می‌شود هیات‌های تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی وقت و هزینه بیشتری را در خصوص نحوه به‌کارگیری قوانین اسلامی در فرایند کاری خود اختصاص دهند. همانگونه که روش‌های حسابرسی مبتنی بر ریسک مستلزم این هستند که حسابرسان حتی‌الامکان قضاوت‌های خود را بدون هرگونه سوگیری انجام دهند، لذا پیشنهاد می‌شود حسابرسان مسلمان نیز به این موضوع توجه خاصی داشته باشند.

درنهایت، یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند مورد استفاده محققانی باشد که علاقمند به بررسی اثرات مولفه‌های فرهنگی (مخصوصاً دینداری درونی) بر قضاوت حسابرسان می‌باشند. پژوهش‌های قبلی عمدتاً از داده‌های کتابخانه‌ای برای بررسی رابطه بین دینداری و جنبه‌های مختلف حسابرسی همچون ریسک حسابرسی، حق‌الزحمه حسابرسی، اظهارنظرهای

سلیمانی، عبدالرحمن. (۱۳۹۶). تعریف دین در کلام و فلسفه دین و تعریف اقلی و اکثری. *نشریه فلسفه دین*، دوره ۱۴، شماره ۲، ۳۷۵-۳۹۷.

صادقی‌نیا، احمد؛ حریری، نجلا؛ باب‌الحوائجی، فهمیه (۱۳۹۵). سنجش رابطه دینداری اسلامی و اعتماد سازمانی مطالعه موردی: کتابداران دانشگاه‌های دولتی استان‌های آذربایجان شرقی و غربی. *فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*، دوره ۴، شماره ۱۹، ۲۲-۱۳.

عیوضی، محمدرحیم. (۱۳۸۶). فرهنگ اسلامی: مفاهیم، ویژگی‌ها و اصول. *مجله زمانه*، شماره ۵۸، مقاله سوم. فتحی، الهام. (۱۳۹۵). نگاهی به وضعیت دین و جمعیت ایران در نیم قرن اخیر. *مجله آمار*، شماره ۲۱، ۲۶-۲۳.

غلامی جمکرانی؛ رضا، نیکومرام؛ هاشم؛ رهنمای رودپشتی، فریدون. (۱۳۹۲). ضرورت چارچوب نظری گزارشگری مالی با رویکرد اسلامی از منظر خبرگان حرفه‌ای و دانشگاهی، *دوفصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی*، سال سوم، شماره یک، شماره پیاپی ۵، ۷۳-۳۵.

گنجوی، اسما اشرف، نایب زاده، شهناز. (۱۳۹۳). بررسی رابطه اعتقادات مذهبی و سواد مالی اسلامی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد، *فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، سال هفتم، شماره ۲۳، ۵۵-۴۵.

محمدی، محمدیار؛ هاشمی‌نیا، محمدمسیح. (۱۴۰۱). سنجش رابطه دینداری اسلامی و مشارکت سیاسی دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه ولایت ایرانشهر). *ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، دوره ۵، شماره ۱۰، ۵۳۸-۵۴۹.

مشایخی، بیتا، مهرانی، کاوه، رحمانی، علی، مداحی، آزاده. (۱۳۹۲). تدوین مدل کیفیت حسابرسی. *بورس اوراق بهادار*، سال ششم، شماره ۲۳، ۱۳۷-۱۰۳.

مهدوی، غلامحسین؛ بهمنی، رضا؛ نمازی، نویدرضا. (۱۴۰۱). نقش میانجی‌گری رفتار ناکارآمد حسابرس در تبیین رابطه بین دین‌داری و تعهد حرفه‌ای با کیفیت حسابرسی. *دوفصلنامه علمی حسابداری ارزشی و رفتاری*، دوره ۷، شماره ۱۳، ۱۵۳-۱۱۷.

Adeel, N., Patel, C., Martinov-Bennie, N., & Ying, S. X. (2021). Islamic religiosity and auditors' judgments: Evidence from Pakistan. *Journal of Business Ethics*, 1-22.

Ahmad, A., Rahman, A. A., & Ab Rahman, S. (2015). Assessing knowledge and religiosity on

همچنین نحوه اثرگذاری ترجیح حسابرسان برای اعمال قضاوت- های سهل‌سخت‌گیرانه‌تر بر کیفیت قضاوت آنان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهند.

سناریو استفاده شده در پژوهش حاضر ممکن است بیانگر فشارها و تنگناهایی که حسابرسان در دنیای واقعی با آن مواجه می‌شوند، نباشد. پیشنهاد می‌شود در خصوص میزان تمایل حسابرسان به پذیرش مستندات تایید نشده صاحبکاران، نمرات دینداری صاحبکاران از طریق یک محیط آزمایشگاهی (کنترل شده) مورد دستکاری قرار گیرد. هرچند پژوهش حاضر شواهدی را درخصوص تاثیر دینداری اسلامی بر قضاوت حسابرسان ارائه می‌نماید، اما در عین حال پیشنهاد می‌شود برای درک کامل‌تر و جامع‌تر موضوع، پژوهش‌های بیشتری از طریق به‌کارگیری بررسی‌های کیفی تعقیبی (پیگیری) انجام گردد.

فهرست منابع

بمانی محمدآبادی، مجید؛ رویایی، رمضانعلی. (۱۴۰۱). تاثیر ایدئولوژی اخلاقی بر قضاوت حرفه‌ای حسابرسان با نقش میانجی تعهد حرفه‌ای. *فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، دوره ۱۱، شماره ۴۴، ۱۵۸-۱۴۵.

پاک‌مرام، عسگر؛ بیک‌زاده، یوسف؛ بحری ثالث، جمال. (۱۳۹۰). ارزیابی دانشجویان از لزوم توسعه و ارائه چارچوب مفهومی اندازه‌گیری حسابداری با رویکرد فرهنگ دین اسلامی، *مجله علمی پژوهشی مدیریت فرهنگی*، سال پنجم، شماره ۱۳، ۲۳-۱۰.

حاجیپا، زهره، رجب دری، حسین. (۱۳۹۵). بررسی میزان تعامل ابعاد مؤثر در حسابداری اسلامی با استفاده از تکنیک دیمتل، *دوفصلنامه حسابداری ارزش و رفتاری*، سال اول، شماره دوم، ۱۵-۱.

حسینی الاصل، محسن، جهانشاد، آریتا. (۱۳۹۸). ضرورت گسترش سطح افشاء و توسعه گزارش‌های مالی در بستر حسابداری اسلامی، *پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، سال یازدهم، شماره ۴۴، ۲۴۹-۲۱۷.

خوشبخت، اسماعیل؛ تائبی نقندری، امیرحسین؛ زینلی، حدیث. (۱۴۰۱). دینداری، اخلاق حرفه‌ای حسابداران و تقلب‌های گزارشگری مالی. *فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، دوره ۱۴، شماره ۵۳، ۲۲۳-۲۵۴.

سراج زاده، حسین؛ جواهری، فاطمه؛ ولایتی‌خواجه سمیه. (۱۳۹۲). دین و سلامت: آزمون اثر دینداری بر سلامت در میان نمونه‌ای از دانشجویان، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال ۲۴، شماره ۴۹، ۷۷-۵۵.

- Hajiha, Z., Rajabdoory, H. (2016). Evaluation of effective dimensions in Islamic accounting using DEMATEL Techniques. *Journal of Value and Behavioral Accounting*, 1(2), 1-15. (in Persian)
- HossemiAl-Asl, M., JahanShad, A. (2019). The necessity of expanding the level of disclosure and development of financial reports in the context of Islamic accounting. *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 11(44), 217-249. (in Persian)
- Ganjavi, A.A., Naibzadeh, Sh. (2014). The relationship between religious beliefs and Islamic financial literacy in master's degree students. *Financial Knowledge of Securities Analysis*, 7(3), 45-55. (in Persian)
- Geyer, A. L., & Baumeister, R. F. (2005). Religion, morality, and self-control: Values, virtues, and vices. *Journal of Business, Finance and Accounting*, 39(7-8), 845-875.
- GholamiJamkarani, R., Nikumram, H., RahnamaRudpashti, F. (2013). The necessity of the theoretical framework of financial reporting with an Islamic approach from the perspective of practicing and academic experts. *Islamic Financial Research*, 3(1), 35-73. (in Persian)
- Grifth, E. E., Kadous, K., & Young, D. (2015). How insights from the "new" JDM research can improve auditor judgment: Fundamental research questions and methodological advice. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 35(2), 1-22.
- Gul, F. A., & Ng, A. C. (2018). Auditees' religiosity, external monitoring, and the pricing of audit services. *Journal of Business Ethics*, 152(2), 409-436.
- Ilyas, S., Hussain, M. F., & Usman, M. (2011). An integrative framework for consumer behavior: Evidence from Pakistan. *International Journal of Business and Management*, 6(4), 120-128.
- Jensen, L. A. (2021). The cultural psychology of religiosity, spirituality, and secularism in adolescence. *Adolescent research review*, 6(3), 277-288.
- Jha, A., & Chen, Y. (2015). Audit fees and social capital. *The Accounting Review*, 90(2), 611-639.
- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2018). Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements: 2018 Edition. International Federation of Accountants (IFAC). <https://www.ifac.org/publications-resources/2018-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance>. Accessed 20 Dec 2019.
- International Federation of Accountants (IFAC). (2014b). A framework for audit quality: Key elements that create an environment for audit quality. December 14. <https://www.ifac.org/publications-resources/framework-audit-quality-key-elements-create-environment-audit-quality>. Accessed 20 Dec 2019.
- Khoshbakht, E., Taebi Noghondari, A.H., Zeinali, H. (2022). Religiosity, professional ethics of accountants and financial reporting fraud. consumer behavior towards halal food and cosmetic products. *International Journal of Social Science and Humanity*, 5(1), 10.
- Al-Goaib, S. (2003). Religiosity and social conformity of university students: An analytical study applied at King Saoud University. *Arts Journal of King Saoud University*, 16(1), 51-99.
- Anwar, H. S., Al Baqi, S., & Yusron, M. A. (2021). Understanding of Islamic Worldview as Basis for Islamization of Science. In *1st International Conference of Education, Social and Humanities (INCESH 2021)*, 581, 178-182.
- Astrachan, J. H., Astrachan, C. B., Campopiano, G., & Bau, M. (2020). Values, spirituality and religion: Family business and the roots of sustainable ethical behavior. *Journal of Business Ethics*, 163, 637-645.
- Ayouzi, M.R. (2007). Islamic culture: concepts, characteristics and principles. *Journal of Zamane*, 58, 3 (in Persian)
- Badawi, J. A. (2002). Islamic worldview: Prime motive for development. *Humanomics*, 18(3), 3-25.
- Batson, C. D., & Venus, W. L. (1982). *The religious experience: A social-psychological perspective*. Oxford University.
- Bemani MohamadAbadi, M., Royaer, R.A (2022). The effect of ethical ideology on auditors' professional judgment with the mediating role of professional commitment. *Journal of Management Auditing and Accounting Knowledge*, 11(44), 145-158. (in Persian)
- Bik, O., & Hooghiemstra, R. (2018). Cultural differences in auditors' compliance with audit firm policy on fraud risk assessment procedures. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 37(4), 25-48.
- Çavuşoğlu, S., Demirağ, B., Durmaz, Y., & Tutuş, G. (2023). Effects of intrinsic and extrinsic religiosity on value-expressive and social-adjustive attitude functions towards product. *Journal of Islamic Marketing*, 14(2), 586-606.
- Choudhury, M. A. (2015). The nature of business social ethics in mainstream and Islamic worldview. In A. J. Ali (Ed.), *Handbook of research on Islamic business ethics* (pp. 85-125). Edward Elgar Publishing, Inc.
- Cook, C., Heath, F., & Thompson, R.L. (2000). A meta-analysis of response rates in web or internet-based surveys. *Educational and Psychological Measurement*, 60(6), 821-836.
- Corbin, H. (1993). *History of Islamic philosophy*. P. Sherrard. Kegan Paul International.
- Dunkel, C. S., & Dutton, E. (2016). Religiosity as a predictor of in-group favoritism within and between religious groups. *Personality and Individual Differences*, 98, 311-314.
- Dyreg, S. D., Mayew, W. J., & Williams, C. D. (2012). Religious social norms and corporate financial reporting. *Journal of Business Finance & Accounting*, 39(7-8), 845-875.
- Fathi, E. (2016). A look at the state of Iran's religion and population in the last half century. *Journal of Statistics*, 21, 23-26. (in Persian)
- Fuller, G., & Kurpershoek, M. (2013). *What future for political Islam*. WRR.

- Religious Culture Approach. *Journal of Cultural management*, 5(3), 10-23. (in Persian)
- Patel, C. (2006). A comparative study of professional accountants' judgments. Emerald Group Publishing.
- Peecher, M. E., & Solomon, I. (2001). Theory and experimentation in studies of audit judgments and decisions: Avoiding common research traps. *International Journal of Auditing*, 5, 193-203.
- Sadeghinia, A., Hariri, N., Babolhavaeji, F. (2016). Assessing the relationship between Islamic religiosity & organizational trust Case Study: East and West Azerbaijan State University librarians. *Journal of Information Systems and Services*, 5, 3,4(19), 13-22. (in Persian)
- Sauerwein, J. (2017). The intersection of religiosity, workplace spirituality and ethical sensitivity in practicing accountants. *Journal of Religion and Business Ethics*, 3(2), 1-20.
- Schneider, H., Krieger, J., & Bayraktar, A. (2011). The impact of intrinsic religiosity on consumers' ethical beliefs: Does it depend on the type of religion? A comparison of Christian and Moslem consumers in Germany and Turkey. *Journal of Business Ethics*, 102(2), 319-332
- Sharif, A. F., & Norenzayan, A. (2007). God is watching you: Priming God concepts increases pro-social behavior in an anonymous economic game. *Psychological Science*, 18(9), 803-809.
- Serajzadeh, S.H., Javaheri, F., VelayatiKhajeh, S. (2013). Religion and health: An examination of the effect of religiosity on health in a sample of university students. *Journal of Applied Sociology*, 24(49), 55-77. (in Persian)
- Simnett, R., & Trotman, K. T. (2018). Twenty-five-year overview of experimental auditing research: Trends and links to audit quality. *Behavioral Research in Accounting*, 30(2), 55-76.
- Smith, S. M. (2015). Determining sample size. *Journal of Hand Therapy: Official Journal of the*
- Soleimani, A.R. (2017). The problem of defining religion and the meaning of Aqalli (minimal) and Aksari (maximal) in religion. *Philosophy of Religion*, 14(2), 375-397. (in Persian)
- Suhartanto, D. (2019). Predicting behavioral intention toward Islamic bank: A multi-group analysis approach. *Journal of Islamic Marketing*, 10(4), 1091-1103.
- Svanberg, J., & Öhman, P. (2014). Auditors' identification with their clients: Effects on audit quality. *The British Accounting Review*, 47(4), 395-408.
- Trotman, K. T., Bauer, T. D., & Humphreys, K. A. (2015). Group judgment and decision making in auditing: Past and future research. *Accounting, Organizations and Society*, 47, 56-72
- Turco, A. L., & Maggioni, D. (2018). Effects of Islamic religiosity on bilateral trust in trade: The case of Turkish exports. *Journal of Comparative Economics*, 46(4), 947-965.
- Verkuyten, M. (2007). Religious group identification and inter-religious relations: A study among Turkish-Dutch Muslims. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(3), 341-357.
- Financial Accounting and Auditing Researches*, 14(53), 223-254. (in Persian)
- Krauss, S. E., Hamzah, A. H., Suandi, T., Noah, S., Mastor, K., Juhari, R., & Manap, J. (2005). The Muslim religiosity-personality measurement inventory (MRPI)'s religiosity measurement model: Towards filling the gaps in religiosity research on Muslims. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 13(2), 131-145.
- Leventis, S., Dedoulis, E., & Abdelsalam, O. (2018). The impact of religiosity on audit pricing. *Journal of Business Ethics*, 148(1), 53-78.
- Mahdavi, G.H., Bahmani, R., Namazi, N.R. (2022). The mediating role of auditor's dysfunctional behavior in explaining the relationship between religiosity and professional commitment with audit quality. *Journal of Value & Behavioral Accounting*, 117-153. (in Persian)
- Mashaikhi, B., Mehrani, K., Rahmani, A., Madaghi, A. (2013). Development of audit quality model. *Journal of Securities Exchange*, 6(23), 103-137. (in Persian)
- Mazereeuw-van der Duijn SchoutenGraafand, C. J., & Kaptein, M. (2014). Religiosity, CSR attitudes, and CSR behavior: An empirical study of executives' religiosity and CSR. *Journal of Business Ethics*, 123(3), 437-459.
- McGuire, S. T., Omer, T. C., & Sharp, N. Y. (2012). The impact of religion on financial reporting irregularities. *The Accounting Review*, 87(2), 645-673.
- Messier, W. F., Jr., & Schmidt, M. (2018). Offsetting misstatements: The effect of misstatement distribution, quantitative materiality, and client pressure on auditors' judgments. *The Accounting Review*, 93(4), 335-357.
- Mohammadi, M.Y, Hasheminia, M.M. 92022). Assessing the relationship between Islamic religiosity and students' political participation Case study: Students of Iranshahr University. *Political Sociology Research*, 5(10), 538-549. (in Persian)
- Ng, T.B.-P., & Tan, H.-T. (2007). Effects of qualitative factor salience, expressed client concern, and qualitative materiality thresholds on auditors' audit adjustment decisions. *Contemporary Accounting Research*, 24(4), 1171-1192.
- Nolder, C., & Riley, T. J. (2013). Effects of differences in national culture on auditors' judgments and decisions: A literature review of cross-cultural auditing studies from a judgment and decision making perspective. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33(2), 141-164
- Omer, T. C., Sharp, N. Y., & Wang, D. (2018). The impact of religion on the going concern reporting decisions of local audit offices. *Journal of Business Ethics*, 149(4), 811-831.
- Owhoso, V., & Weickgenannt, A. (2009). Auditors' self-perceived abilities in conducting domain audits. *Critical Perspectives on Accounting*, 20(1), 3-21.
- PakMaram, A., Beikzadeh, Y., BahriSales, J. (2011). University Evaluation about the Need for Improvement and Presentation of Accounting Measurement Conceptual Framework by Islamic

- Vitell, S. J., Singh, J. J., & Paolillo, J. G. (2007). Consumers' ethical beliefs: The roles of money, religiosity and attitude toward business. *Journal of Business Ethics*, 73(4), 369-379.
- Ying, S. X., & Patel, C. (2016). Skeptical judgments and self-construal: A comparative study between Chinese accounting students in Australia and China. *Journal of International Accounting Research*, 15(3), 97-111.
- Ying, S. X., Patel, C., & Pan, P. (2020). The influence of peer attitude and inherent skepticism on auditors' skeptical judgments. *Accounting and Business Research*, 50(2), 179-202.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 15/ No. 57/ Spring 2025

The Effect of Intrinsic Islamic Religiosity on Auditors' Judgment

Mohammad Nazaripour

Associate Prof., Accounting Department, Hazrat-e Masoumeh University, Qom, Iran.

(Corresponding Author)

E-mail: m.nazaripour@hmu.ac.ir

Babak Zakizadeh

MSc. in Business Management, Young Researchers and Elite Club, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran.

E-mail: zakizadeh.babak@yahoo.com

Abstract

Background: Religiosity as a cultural and psychological factor affects the attitude and behavior of professionals such as auditors. In this regard, this study attempts to investigate the effect of intrinsic Islamic religiosity (IIR) on auditors' judgment.

Method: The required data were collected through the distribution of questionnaires among 205 auditors. The research data were analyzed using one way analysis of variance, Ordered logistic regression and binary logistic regression.

Results: According to the research findings, there is a significant difference between the auditors' judgments with high (low) IIR scores. This means that auditors with a higher IIR score, while establishing better interaction with clients, they trust the documents provided by them more. In this research, a scenario was designed to assess the judgment of auditors regarding the adequacy of a provision for doubtful debts. According to the results of ordinal and binary regression models, out of the 11 studied variables, only three variables (age, experience and Islamic worldview score) have an effect on the amount of provision proposed by auditors for doubtful debts.

Conclusion: Based on the research findings, Islamic beliefs and values accepted by auditors have an effect on their judgment. Therefore, it is suggested that accounting and auditing standards boards and accounting and auditing firms pay special attention to this issue.

Keywords: Auditors' Judgment, Client-Provided Evidence, Intrinsic Islamic Religiosity

